

Vajda András

ANNA. ASSZONYSORS, ASSZONYSZEREP ÉS MÚZEUMI REPREZENTÁCIÓ

2015. május 22-én a székelyudvarhelyi Haáz Rezső Múzeum *Anna. Asszonysors a XX. században* címmel nyitott meg kiállítást. Jelen írás e kiállítás létrejöttének történetét, a témaválasztás és -feldolgozás, azaz a bemutatás módjának megválasztásának háttérében meghúzódó koncepciót kívánja vázolni, valamint a kiállítás által közvetített mondanivalót foglalja össze.

Célkitűzések

A kiállítás célja nem kevesebb, mint a 20. századi székelyföldi hagyományos paraszti kultúrát, annak tárgyi világát, valamint a helyi társadalom működését egy – erdélyi viszonylatban előzmény nélküli – sajátos perspektívából, egy női életút felől szemlélve próbálja meg a néprajzi muzeológia eszköztárát segítségül hívva, valamint a modern technika adta lehetőségeket is felhasználva bemutatni, úgy, hogy a látogatót is bevonja az életút alakításába. A látogató nem csak passzív szemlélője a bemutatott eseményeknek, hanem amikor eldönti, hogy egyik vagy másik kiállítóterembe belép, döntést hoz a történet alakulására nézve is.

A hagyományos életvilág(ok) bemutatása szintén kettős perspektívából történik meg. A kiállítás egyrészt az emberi (asszonyi) életút fontosabb fordulópontjaira és életszakaszaira koncentrál, másrészt a 20. század nagy történelmi eseményeit, sorsfordító momentumait ragadja meg.

A kiállítást a szervezők bizonyos szempontból módszertani kísérletnek is szánták. Nemcsak tárgyakat, hanem tereket, hangulatokat, és miért ne, a jellegzetes szagokat is meg kívánták jeleníteni. Tudatosan nem használtak tárlókat, mert nem akarták ezeket a tárgyakat elzárni, elidegeníteni a látogatóktól, hanem épp ellenkezőleg, azt kívánták ezzel is érzékeltetni, hogy ezek a tárgyak között valamikor emberek élete zajlott, s hogy a tárgyak legtermészetesebb módon egy emberélet köré csoportosulva alkotnak együtteseket, a használat adja jelentésük kontextusát, tehát (muzeológiai) értelmezésükre is ebben a kontextusban kell sort keríteni.

A kiállítás részletes bemutatása

A kiállítás a Haáz Rezső Múzeum öt emeleti termében, mintegy 120 m²-en mutatja be Anna életútjának fontosabb fordulópontjait. Az első terembe lépve egy székelyföldi falu utcáján találjuk magunkat. Szemközt faragott székelykapu, mely már a Múzeum korábbi néprajzi kiállításában is szerepelt, de ebben a kontextusban is hasznosíthatónak bizonyult. A nyitott kapun át egy hagyományos székely porta udvarára látni rá. Jobb oldalt utcarészletet megjelenítő óriásposzter, előtte postaláda. A kapu előtti téren elszórva hagyományos gyermekjátékok (szekér, szövőszék, kórémuzsika), az út porában ugróiskola rajza látható. A kapun belépve jobb oldalt egy hagyományos parasztház kékre meszelt homlokzata, szemközt pedig a csűr deszkaajtaja látható, mely résnyire van nyitva, ezzel is jelezve, hogy a látogatónak a csűr felé kell vennie az irányt. Az csűr oldalának támasztva fából készült taliga látható, a csűrkapura szegezve pedig „frissen” lenyúzott báránybőrök száradnak.

A második teremben egy csűr belseje lett kialakítva. Belépve friss széna illata csapja meg az orrunkat, s ahogy a szénabálák között felfele haladunk, csakhamar megpillanthatjuk a csűr közepében táncoló fiatalok képét. A csűr falának támasztva kettős járom, szekérkerék és egyéb gazdasági eszközök találhatók. A csűrből kifelé haladva jobb oldalt Maszelka János festőművész *Megesés* című festményének alapján készült óriásposzter jelzi a látogatónak a csűrbeli mulatságon történeteket.

A kép mellett elhaladva a látogatónak egy lépcsőn kell leereszkednie egy sötét folyosóra (a lefele vezető lépcső eleve a bűnbe esés, a pokolba való alászállás aktusát szimbolizálja). Itt látható Rebi, a javasasszony, aki a magzat elhajtását elvégzi; valamivel tovább pedig egy feszület és egy templomi pad látható, mely a megesett lányok eklézsiakövetésének, penitenciájárásának szokására utal.

A történet itt kettévál, s a látogatónak magának kell eldöntenie, hogy melyik életpályamodell reprezentációját tekinti meg először. Ha a jobb oldali ajtón halad tovább, akkor egy megesett lány hagyományos életpályájának újabb állomása tárul a szemünk elé.

Anna egy idősödő, elvált szomszéd falubeli gazdához megy férjhez, ennek lakásbelsőjét mutatja be a harmadik terem. A szoba közepén terített asztal áll, szemközt tálas, alatta pad. A bútortárat írásos falvédő, bekeretezett családi fényképek, konyhaszekrény, valamint vas-kályha, rajta lábassal és szenes vasalóval, egészíti ki.

Tovább haladva, a gabonásban találjuk magunkat. Hombárok, lisztesláda, kukoricával tele zsákok, dagasztóteknő, véka, krumplitoró, cséphadaró és a falra erősített rúdra terített zsákok látványa tárul a szemünk elé. A gabonás deszkafalának réseit közt „kikukucskálva” legelésző tehenek láthatók.

Ha a látogató a harmadik terembe a bal oldali ajtón megy be, akkor városi, polgári környezetbe, egy zsidó család lakásába érkezik. A történet ezen változata szerint ugyanis Anna a szegény elől városra menekül, és beáll cselédnek. A terembe lépve egy polgári szalonban találjuk magunkat, ahol épp az ebéd tálalása zajlik. A jelenetet a kiállításban egy videoprojektor segítségével, az asztalra vetítve mutatjuk be.

A negyedik teremben szintén két szalon futnak az események, de mindkét oldalon az 1950-es évek második felétől kezdődő erőltetett kollektivizálás időszaka kerül bemutatásra. A jobb oldali teremrészben gabonával tele zsákok tucatjai, zsákokkal telerakott szekér és halomba hordott gazdasági eszközök jelzik azt, hogy milyen méretű fosztogatást végeztek a kommunista káderek. A falakon és a deszkakerítésre erősítve pedig a kollektív gazdálkodás előnyeit ecsetelő propagandaplakátok láthatók. Ez a rész tehát a rendszernek kiszolgáltatott, a vagyonától megfosztott paraszti sorsot jeleníti meg. Ebből a kilátástalan helyzetből Anna a városba menekül, a frissen létesült varrodában helyezkedik el. Ezt a varrodai munka hangulatát és kortárs recepciójának kontextusát teremti meg a terem falára kivetített rövidfilm.

A terem bal oldali részében egy másik perspektíva érvényesül, a rendszert kiszolgáló, a kommunista ideológia hithű követőinek szempontjából kerül a korszak bemutatásra. A történet ezen változata szerint a zsidó polgárcsaládnál (melyet a II. világháború idején deportáltak) szolgáló Anna a háború után a kommunista hatalom szolgálatába áll, és a faluba visszatérve a kommunista eszmék lelkes terjesztője lesz, oroszlanrészt vállal a termelőszövetkezet megalapításában. Ennek megfelelően a terembe lépve egy téves irodában találjuk magunkat. A falon Gheorghie Gheorghiu Dej-t ábrázoló kép, melyet a Román Szocialista Köztársaság és a Román Kommunista Párt címere fog közre. Az íróasztalon pedig az agitátor kellékei láthatók: írógép, telefon, különböző pártjelmények és pártiratok.

Itt kell azt is megemlíteni, hogy ez az a pont, ahol a történet ugyan két szalon fut, de nem válik el teljesen egymástól. A terem két része egy üvegablakon át kommunikál egymással, előtte egy belépési nyilatkozat látható, melyet, ha a jobb oldali részből nézzük, Anna mint a földjeiről lemondani kényszerült falusi gazda nyújt be, ha bal oldali részből nézzük, akkor Anna, a pártaktivista csikar ki a falusi gazdától. Ez az ablak jelzi, hogy az 1950-es és 60-as évek székelyföldi falvaiban egyazon időben két párhuzamos létező világ(szemlélet) érvényesült, s ezek csak egy igen szűk felületen érintkeztek egymással.

A történet szálai az ötödik teremben ismét összefutnak. Ez az egység időben és térben egyaránt tovább repíti a látogatót. Anna az 1970-es években városra költözik, s egy panellakás ablakából nézi, ahogy épül körülötte a kommunizmus. Ahogy a terembe lép a látogató, jobb oldalt a korabeli plakátok és propagandacélzattal készített kimutatások láthatók, bal felől pedig egy vörös függöny előtt a Ceaușescu házaspárról készült réz plakettek vehetők szemügyre. Tovább haladva, szintén jobb oldalon egy panellakás konyhájába nyer betekintést, majd a lakás szobájába ér, ahol a korszakban divatos furnéros bútorok, korabeli háztartási berendezések (tévé, rádió, porszívó) és a korszakra jellemző lakásdíszek (porcelánfigurák, üveghal, kötött csipke, naiv festmények stb.), látványa fogadja a látogatót. A lakással átellenben szürke oszlopok sora emelkedik, mely egy készülő tömbház betongerendáit jeleníti meg.

A kiállításban Anna képe egyszer sem jelenik meg, azonban gyakran feltűnik az őt és a hozzá hasonlókat szimbolizáló hímezett zsebkendő, melyre Anna neve van kivarrrva. Így láthatjuk a csűrben, a parasztházban – a konyhaszekrényen – és a polgári lakásban, az ebédlő szekrénynek a sarkán.

A hagyományos asszony-szerepek kutatása a magyar néprajzi szakirodalomban

A női életútmodellek és szerepek kutatására a magyar néprajztudományban inkább csak szórványosan került sor. Mérföldkőnek Kiss Lajos *A szegény asszony élete* című, 1943-ban napvilágot látott munkája számít, mely a különböző női munkásszerepeknek és azok napirendjének monografikus feldolgozását adja.¹ Morvai Judit a nőknek a hagyományos nagycsaládon belül betöltött szerepeit (a gyermekkortól az időskorig) veszi számba.² Bertalan Ágnes a bihari lányok és asszonyok életterét, tennivalóit, táplálkozási és tisztálkodási szokásait, szerelmi életét, erkölceit elemzi.³ Zakariás Erzsébet

¹ KISS Lajos 1943.

² MORVAY Judit 1965.

³ BERTALAN Ágnes 1963.

pedig az erdővidéki hagyományos asszonyélet monografikus elemzését adja.⁴

Tátrai Zsuzsanna egyik kötetében a leányéletet elemzi. Abban kitér a lányok korcsoportjainak bemutatására, a nagylánnyá válás velejáráira, az udvarlás és a férjhezmenetel idejére, a lánynak a faluközösségben és a családban betöltött szerepének elemzésére, a leányjátékok, a leánymunkák és az ünnepi szokások, valamint az ezekhez kapcsolódó praktikák és költészet bemutatására.⁵

Örszigethy Erzsébet azt elemzi, hogy a szocializmus éveiben, a férfiak városi munkába állásának következtében hogyan alakult át a falusi asszonyok munkaszervezete, s háruáltak rájuk a korábban férfimunkáknak számító háztáji és mezei munkálatok.⁶

A személyes női életsorsok néprajzi vizsgálata

Az egyedi női életsorsok iránt a néprajztudomány, azon belül is elsősorban a folklorisztika érdeklődése a 20. század második felében élénkült meg. 1974-ben jelent meg a Gondolat könyvkiadónál Hoppál Mihály, Küllös Imola és Manga János gondozásában *Emlékiül hagyom az unokáknak, dédunokáknak, lássák, hogyan éltünk, s hogy az ő életük szebb legyen egyszerű... Önéletírások* címmel az a népi önéletírásokat tartalmazó válogatás, melyben két női élettörténeti elbeszélés is szerepelt: *Emlékeim* címmel Berényi Andrásné (szerkesztette Hoppál Mihály), valamint *Életrajzom* címmel Vankó Imréné Dudás Juli (szerkesztette Küllös Imola) önéletrajza.⁷ A következő évben pedig – ugyancsak a Gondolat könyvkiadónál Hoppál Mihály gondozásában önálló kötetben jelent meg Berényi Andrásné önéletírása *Nagy Rozália a nevem* címmel.⁸ Erdélyben mérföldkönek számít a Nagy Olga gondozásában, a Kriterion Könyvkiadónál megjelent Györi Klára *Kiszáradt az én örömem zöld fája* című önéletrajzi könyve.⁹ A kötet nemcsak a néprajzkutatók és irodalomtörténészek körében váltott ki heves érzelmeket, hanem a szerző szülőfalujában, Széken is. Az adott korszakban ugyanis idegenként hatott egy parasztasszony ilyen őszinte kitárulkozása.¹⁰ A kötet azonban valóságos lavinát indított el, melynek következtében egymás után láttak napvilágot paraszti környezetből származó nők

hosszabb-rövidebb vallomásai. 1979-ben a Salamon Anikó gondozta gyűjteményes kötetben (*Így teltek hónapok, évek... Őt önéletrajz*) a csernakeresztúri Dávidné Csobot Borbála és a kelementelki Botos Amália önéletrajzi vallomását teszi közzé.¹¹ Pillich László és Vetési László pedig *Leírtam életem. Népi önéletírások* (1987) címmel megjelentetett 12 önéletírást tartalmazó könyve szintén közölt egy női önéletírást is.¹² A szintén széki származású Kocsis Rózsi vallomásai pedig *Megszépiült szegénység* címmel 1988-ban láttak napvilágot.¹³ Ugyancsak ebben az évben jelent meg Nagy Olga *Asszonyok könyve* című munkája, mely a parasztasszonyok életéről szóló, interjúhelyzetben keletkezett történeteket tartalmazott.¹⁴

A folklorisztika érdeklődése a női életsorsok iránti a rendszerváltást követő években sem lankadt. 1994-ben Keszeg Vilmos gondozásában jelent meg Zsigmond Erzsébet önéletírása *Sírató, életem panaszos könyve* címmel.¹⁵ 1997-ben Nagy Olga gondozásában György Zsuzsa önéletrajza *Egy küzdelmes élet. Egy parasztasszony vallomása*,¹⁶ illetve Kocsis Rózsi újabb vallomása *Remények és kétségek között* címmel.¹⁷ 2000-ben Kocsis Rózsi újabb vallomása látott napvilágot *Nyitott könyv a lelkem. Egy anya vallomása* címmel.¹⁸ 2001-ben pedig Keszeg Vilmos szerkesztésében Diószegi Anna *Életem története. Emlékek a kolozsvári Hóstatról* című könyve jelent meg.¹⁹ Páczkán Éva *Kopasz föld* címmel egy interjúhelyzetben készült női élettörténetet tett közzé és végezte el mentalitás- és szövegvizsgálatát (2002).²⁰ 2008-ban a kalotaszegi (Magyarvista) András Erzi Erdei önéletrajzi vonatkozású írásaiból Ambrus Judit szerkesztett kötetet *Kedvemre való hogy meséljek* címmel,²¹ 2012-ben pedig Ozsváth Imola a mezőköbölküti Nagy Julianna önéletírását és egyéb írásait *Miért nem lettem költő?* címmel tette közzé.²² Mindkét esetben a forrásanyagot egy-egy hosszabb lélegzetű tanulmány kíséri, mely az életpálya sorsfordulóit és fordulópontjait, valamint az írásnak a személy életében betöltött szerepét részletes elemzés alá veti.

A szövegkiadás mellett, ezzel párhuzamosan az élettörténetek feldolgozására és a női életsorsok értelmezésére is sor került. Nagy Ilona és Verebélyi Kincső egy-egy tanulmányban azt vizsgálta, hogy a női önéletírásokban milyen közös vonások, milyen

⁴ ZAKARIÁS Erzsébet 2000.

⁵ TÁTRAI Zsuzsanna 1988.

⁶ ÖRSZIGETHY Erzsébet 1986.

⁷ HOPPÁL Mihály – KÜLLÖS Imola – MANGA János 1974.

⁸ BERÉNYI Andrásné 1975.

⁹ GYÖRI Klára 1975.

¹⁰ Lásd KESZEG Vilmos 2001, 135–148.

¹¹ SALAMON Anikó 1979.

¹² PILLICH László – VETÉSI László 1987.

¹³ KOCSIS Rózsi 1988.

¹⁴ NAGY Olga 1988.

¹⁵ ZSIGMOND Erzsébet 1995.

¹⁶ GYÖRGY Zsuzsa 1997.

¹⁷ KOCSIS Rózsi 1997.

¹⁸ KOCSIS Rózsi 2000.

¹⁹ DIÓSZEGI Anna 2001.

²⁰ PÁCZKÁN Éva 2002.

²¹ ANDRÁS Erzi Erdei 2008.

²² NAGY Julianna 2012.

életvezetési stratégiák és mentalitások fedezhetőek fel. Elemzéseik azt mutatják, hogy a női önéletrajzok leginkább szenvedéstörténetek, melyek egy sor sikertelen kitérés kísérletet tesznek láthatóvá.²³ Nagy Anna a többnyire paraszti származású városi házi-cseléd-társadalom felépítését, feladatkörét, közösségi megítélését és életútjának alakulását elemzi 13 élettörténet alapján.²⁴ Ozsváth Imola egy halmágyi naiv festő,²⁵ Demeter Annamária egy csíkborszovai szövőnő²⁶ élettörténetét rögzítette és elemezte, Szócs Levente pedig egy gyergyócsomafalvi asszony élettörténetének elemzését.²⁷

Keszeg Vilmos önálló kötetben elemezte egy mezősi (Detrehemtelep) asszony levelezését,²⁸ elvégezte egy mészki asszony teljes irattárának felmérését és elemezte az iratoknak az életút fordulópontjain betöltött szerepét,²⁹ egy másik tanulmányban pedig azt elemezte, hogy az írás milyen szerepet tölt be egy krizbai asszony életében.³⁰

Életutak a múzeumban

A magyar muzeológia egy-egy személy életútjának bemutatására ritkán vállalkozott. Elsősorban egy-egy neves személyiség emlékének szentelt emlékszoba vagy emlékház kiállításai tekinthetők egyfajta olyan kísérleteknek, melyek – elsősorban személyes dokumentumok és tárgyak segítségével – megpróbálnak egy-egy életpályát többé-kevésbé részletesen rekonstruálni. A téma sajátos megközelítését adja a Magyar Nemzeti Múzeumban 2007-ben *Németek Magyarországon, Magyarok Németországban – Európai életutak* címmel rendezett kiállítás, mely huszonkét különböző társadalmi rétegből származó személy élettörténetén keresztül mutatja be a két ország és a két kultúra találkozási pontjait a középkortól napjainkig. A kiállításban bemutatott életutak az egyedi sorsokon keresztül általános érvényű tanulságokkal szolgálnak.³¹

A kiállítás tervezési fázisai

2008-ban a budapesti Magyar Nemzeti Múzeum kezdeményezésére egy olyan Székelyföldet bemutató kiállításnak kellett volna elkészülnie, melyen a székelyföldi múzeumok egy egységes koncepció keretében mutatták volna be gyűjteményeiket. Az elgondolás szerint a kiállítás egyben a Székelyföld és a régió múzeumainak magyarországi bemutatá-

sát/bemutakozását is szolgálta volna. Ez a kezdeményezés azonban megrekedt az elvi megállapodások és tervezések szintjén, ugyanis a különböző szakdiszciplínák (természetrajz, régészet, történelem, néprajz, könyvtár) képviselőinek nem sikerült olyan közös interdiszciplináris koncepciót kiépíteniük, melyben az érintett intézmények (és alegységeik) megtalálták volna a maguk helyét. Ettől függetlenül ezt a kezdeményezést tekinthetjük egy olyan szükséges első/kezdeti impulzusnak, melynek lehetővé tette, hogy az Anna-kiállítás létrejöhessen. A különböző székelyföldi múzeumokban és egyéb, a hagyományos/népi kultúra kutatásával és megőrzésével foglalkozó intézményekben dolgozó, a fiatalabb generációjához tartozó néprajzkutatók nem túl népes csoportja ugyanis ezen a terven felbuzdulva, ezt továbbgondolva és saját szakterületéhez, valamint a bemutatással kapcsolatos technikai és metodológiai elképzeléseikhez igazítva kezdte el a kiállítás tervének részletes kidolgozását. A tervezés előtörténetét tekintve öt fontosabb mozzanatot említhetünk, ezek a következők:

2010. május 5-én Kinda István körlevelet küldött szét a fiatal néprajzkutatók egy csoportjának (Miklós Zoltán, Salló Szilárd, Szócs Levente és Vajda András), mely a következő fontosabb keretcélokat tartalmazta: (1) a székelyföldi legfiatalabb néprajzkutatók egy közös projektben (leginkább kiállításban) kellene megmutassák magukat úgy, hogy ezáltal megpróbálnak (2) egyrészt új szintet hozni a „dohos” múzeumi légkörbe, illetve (3) ügyelve arra, hogy a kiállítás keretei között mindegyik múzeum megmutathassa magát tárgyain keresztül. A szervezési munkálatok, az előtanulmányok, a kiállítás felépítésének lebonyolítására a levél szerzője egy évet javasolt, az átadás/megnyitó időpontját 2011-re tervezte.

A levélváltást követően a tervet a 2010. június 19-én, a zabolai Csángó Néprajzi Múzeumnál szervezett Székelyföldi Múzeumok Majálisán, majd az ezt követő, július 9–18. között megszervezett Fiala Néprajzkutatók VII. Szemináriumán beszélték tovább az említett rendezvényen részt vevő kollégák. Ezekről a beszélgetésekről egyfajta jegyzőkönyv is készült, mely rögzítette az elhangzottakat. Ez a jegyzőkönyv már konkrét témát, hely- és időkeretet fogalmazott meg. Ekkor kristályosodott ki az az elképzelés, hogy a kiállítás egy székelyföldi paraszttasszony (akkor még Rebi) élettörténetét mutatná be, aki átélte a rövid/csonka 20. századot és annak nagy történelmi fordulóit. Már ekkor elvárásaként fogalmazódott meg,

²³ NAGY Ilona 1982, 8–10; VEREBÉLYI Kincső 2000, 134–163.

²⁴ NAGY Ilona 1999, 121–139.

²⁵ Ozsváth Imola 2015, 31–118.

²⁶ DEMETER Annamária 2005, 209–253.

²⁷ SZÓCS Levente 2010, 669–679.

²⁸ KESZEG Vilmos 1996.

²⁹ KESZEG Vilmos 1998, 589–628.

³⁰ KESZEG Vilmos 2005, 583–663.

³¹ Lásd HUSZÁR Zoltán 2007, 295–299.

hogy a kiállításnak meg kell jelenítenie azt a vívódást, mellyel a 20. század második felében felnőtte vált falusi embere küzdött: nem lett volna-e jobb élete, ha az életút fordulópontjain más döntéseket hoz, más életpályát választ? Miért van arra ítélve egy falusi lány, hogy a szülők sorsát élje? Ennek érzékeltetésére Rebinek az életút elején olyan döntést kell hozni, amely két eltérő (egy „hagyományos” és egy „modern”) életpálya-modell megélését teszi lehetővé/szükségessé. Így vetődött fel a megesett lány motívumának gondolata.

Annak ellenére, hogy már ekkor elég élesen körvonalazódott a bemutatandó életpálya íve és a kiállításban megjelenítendő fontosabb mozzanatok sora, a konkrét tervezésre csak 2013-ban került sor, amikor szeptember 19-én Miklós Zoltán, a székelyudvarhelyi Haáz Rezső Múzeum igazgatója levélben szólította meg a munkacsoportot, ezáltal újabb lendületet és perspektívát adva a tervezésnek. Az első munkamegbeszélésre 2013. október 10-én került sor a Haáz Rezső Múzeumnál. Ez a tanácskozás annyiban tért el a korábbiaktól, hogy most már a konkrét helyszín adta lehetőségekhez igazodva, teremről teremre járva, készült el a kiállítási terv első vázlata, melyet Kinda István állított össze az elhangzottak alapján.

A második megbeszélés november 28-án zajlott, melyen már jelen volt Baróti Hunor, a kiállítás látványtervéért felelős szakember is. Ekkor került sor az első sajtótájékoztatóra is, melyről a helyi tévé (Digital 3 Tv) és rádió (Sztár Rádió) mellett az uh.ro internetes portál és a helyi (Székelyudvarhelyi Hírlap), valamint megyei (Hargita népe) írott sajtó is beszámolt. Gyakorlatilag ekkor hozta nyilvánosságra a kiállítás tervét a munkacsoport. A kiállítás megnyitásának időpontja ekkor még 2014. augusztus 18-ra volt tervezve.

A 2014-es év a tervezéssel (az alapterv finomításával), a tárgyak beazonosításával és beszerzésével, valamint a kivitelezéshez szükséges anyagi erőforrások beazonosításával telt. Csakhamar nyilvánvalóvá vált, hogy a legnagyobb gondot a kiállítás költségeinek előteremtése fogja okozni. Mivel – a Hargita Megye Tanácsának a Hargita Megyei Hagyományörzési Forrásközponton keresztül nyújtott 5000 lejes támogatásától eltekintve – sem a magyarországi, sem a hazai pályázati kiírásokat bonyolító intézmények nem támogatták anyagilag a kiállítást, a Haáz Rezső Múzeum vezetője, Miklós Zoltán vállalta magára a teljes költségvetés biztosítását.

Az események 2015-ben gyorsultak fel. Január 12-én került sor újabb megbeszélésre (ekkorra a csapat

kiegészült Kolumbán Zsuzsánna történész-muzeológussal), majd két hétre rá, 25-ére készült el a kiállítás alaptörténeteként is szolgáló élettörténet első változata, melyet Szőcs Levente írt meg. Ekkor került sor a névváltoztatásra is, s lett a kiállítás főszereplőjének végleges neve Anna. Elkezdődött a kiállítás katalógusának, valamint a tárlatot kiegészítő hangzó és képi anyagok előkészítése, a kiállításban szereplő tárgyak összegyűjtése és kiválogatása. Ezzel párhuzamosan pedig a helyi sajtóban, valamint a múzeum Facebook-oldalán rendszeresen jelentek meg a kiállításról hosszabb-rövidebb tudósítások, valamint felhívások egy-egy hiányzó tárgy gyűjtése céljából. A kiállítás felépítésének konkrét munkálatai májusban kezdődtek el és nagyjából három hétig tartottak.

Anna üzenete

A kiállítás kísérlet jellegű, ahol a bemutatott női életút egyszerre célja és kerete a kiállításnak, egyszerre tematizál és kontextualizál. Egyrészt arra vállalkozik, hogy egy életút bemutatása mentén a székelyföldi parasztasszonyoknak a helyi társadalomban betöltött szerepének 20. századi változásait érintő kérdésekre irányítsa rá a figyelmet, másrészt azt próbálja érzékelteni, hogy a néprajzi múzeumokban, néprajzi kiállításokon bemutatott tárgye gyűttesek primér használati kontextusukban egy-egy személyhez kötődnek, az egyén körül szerveződik a hagyományos tárgyak és nyilvános, illetve intim terek univerzuma.

A kiállítás nem egy konkrét személy életútjának bemutatására vállalkozik, de egy olyan életút-konstrukciót hoz létre, mely olyan tipikus, vagy éppen ellenkezőleg: sajtóságos élethelyzetek sorozatából építkezik, hogy az így létrejött életút már annyira valóságosnak hat, hogy akár meg is történhetett volna. Annak ellenére, hogy a bemutatott életút több ponton is tartalmaz olyan mozzanatokot, melyek a hagyományos paraszttársadalomban normaszegésnek számítanak, nem tekinthető kivételesnek vagy különlegesnek, inkább csak – mint minden egyéné – sajtóságosnak mondható.³² Az, hogy a kiállítás során az életút bemutatása egy adott ponton két szálla szakad, és két történet fut párhuzamosan, azt jelzi, hogy annak ellenére, hogy a hagyományos paraszttársadalom kitermel és mozgásban tart bizonyos számú életútmodellt, az emberélet sorsfordító pillanataiban, az egyént ért sorstragédiák valós enyhítésére/orvoslására a helyi társadalomban nincsenek kéznél intézményes megoldások. Az egyén nem rendelkezik valóban hatékony életpálya-építési kompetenciákkal.

³² Vö. KESZEG Vilmos 2012, 197.

Irodalom

- ANDRÁS Erzs Erdei
2008 *Kedvemre való hogy meséljek*, Sajtó alá rendezte Ambrus Judit, Mentor Kiadó, Marosvásárhely.
- BERÉNYI Andrásné
1975 *Nagy Rozália a nevem*, Válogatta, szerkesztette és az utószót írta Hoppál Mihály, Gondolat Könyvkiadó, Budapest.
- BERTALAN Ágnes
1963 *Asszonyok, lányok Biharugrán*, A Gyulai Erkel Ferenc Múzeum Kiadványai 42–43, Szerkesztő Dankó Imre, Erkel Ferenc Múzeum, Gyula.
- DEMETER Annamária
2005 *A kézimunka mind szép*, in: Keszeg Vilmos (szerk.): *Specialisták. Életpályák és élettörténetek*, Scientia Kiadó, Kolozsvár, 209–253.
- DIÓSZEGI Anna
2001 *Életem története. Emlékek a kolozsvári Hóstatról*, Szerkesztette Keszeg Vilmos, Erdélyi Gondolat Kiadó, Székelyudvarhely.
- GYÖRGY Zsuzsa
1997 *Egy küzdelmes élet. Egy parasztasszony vallomása*, Gondolta és a bevezetőt írta Nagy Olga, Erdélyi Gondolat, Székelyudvarhely.
- GYŐRI Klára
1975 *Kiszáradt az én örömem zöld fája. Emlékezés*, Sajtó alá rendezte és az előszót írta Nagy Olga, Kriterion Könyvkiadó, Bukarest.
- HOPPÁL Mihály – KÜLLŐS Imola – MANGA János
1974 *„Emlékiül hagyom az unokáknak, dédunokáknak, lássák, hogyan éltünk, s hogy az ő életük szebb legyen egyszerű...” Önéletírások*, Gondolat Könyvkiadó, Budapest.
- HUSZÁR Zoltán
2007 *Németek Magyarországon – Magyarok Németországban. Európai életutak. Deutsche in Ungarn – Ungarn in Deutschland. Europäische Lebenswege (Ulm–Berlin–Budapest–Pécs)*, in: Ihász István – Pintér János (szerk.): *Történeti Muzeológiai Szemle. A Magyar Múzeumi Történész Társulat Évkönyve 7*, Budapest, 295–299.
- KESZEG Vilmos
1996 *Kélt levelem... Egy mezőségi parasztasszony levelezése*, Debrecen.
1998 *Írott szövegek egy személy életerében*, *Ethnographia*, XC, 2, 589–628.
2001 *Az írás és a beszéd konfliktusa: egy írástudó asszony „pere”*, *Néprajzi Látóhatár*, X, 1–4, 135–148.
2005 *Az írás szerepe egy asszony életében*, in: Keszeg Vilmos (szerk.): *Specialisták. Életpályák és élettörténetek*, Scientia Kiadó, Kolozsvár, 583–663.
2012 *Történetek és történetmondás Detrethemtelepen*, Erdélyi Múzeum Egyesület, Kolozsvár.
- KISS Lajos
1943 *A szegény asszony élete*, Athenaeum, Budapest.
- KOCSIS Rozsi
1988 *Megszépiült szegénység. Vallomás a gyermekkorról*, Sajtó alá rendezte és az előszót írta Nagy Olga, Kriterion Könyvkiadó, Bukarest.
1997 *Remények és kétségek között*, Sajtó alá rendezte és az előszót írta Nagy Olga, Erdélyi Gondolat Könyvkiadó, Székelyudvarhely.
2000 *Nyitott könyv a lelkem. Egy anya vallomása*, Sajtó alá rendezte és az előszót írta Nagy Olga, L Harmattan Kiadó, Budapest.
- MORVAY Judit
1956 *Asszonyok a nagycsaládban*, Akadémiai Kiadó, Budapest.
- NAGY Anna
1999 *Városi házicselés Magyarországon a 20. század első felében, paraszti önéletírások alapján*, in: Ambrus Vilmos et al. (szerk.): *Háló. Egyetemi dolgozatok Szilágyi Miklós 60. születésnapja alkalmából*, ELTE BTK Tártyi Néprajzi Tanszék, Budapest, 121–139.
- NAGY Ilona
1982 *Parasztasszonysorsok az önéletrajzírás tükrében*, *Honismeret*, X, 5, 8–10.
- NAGY Julianna
2012 *Miért nem lettem költő?* Sajtó alá rendezte Ozsváth Imola, Erdélyi Múzeum Egyesület, Kolozsvár.
- NAGY Olga
1988 *Asszonyok könyve. Népi elbeszélések*, Magvető, Budapest.
- OZSVÁTH Imola
2005 *Egy naiv festő élettörténetének motívumai*, in: Keszeg Vilmos (szerk.): *Specialisták. Életpályák és élettörténetek*, Scientia Kiadó, Kolozsvár, 31–118.
- ÖRSZIGETHY Erzsébet
1986 *Asszonyok férfisorban*, Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest.
- PÁCZKÁN Éva
2002 *Kopasz föld. Mentalitás- és szövegvizsgálat egy élettörténet elemzésének alapján*, Az utószót írta Görög Hajnalka, Kriza Könyvek 13. Kriza János Néprajzi Társaság, Kolozsvár.
- PILLICH László – VETÉSI László
1987 *Leírtam életem. Népi önéletírások*, Kriterion Könyvkiadó, Bukarest.

SALAMON Anikó

1979 *Így teltek hónapok, évek... Öt önéletrajz*, Kriterion Könyvkiadó, Bukarest.

SZŐCS Levente

2010 „Életrajzom a Színpadon”. A gyergyócsomafalvi Köllő Teréz népi önéletrajzának értelmezése, *Acta Siculica 2010*, Székely Nemzeti Múzeum, Sepsiszentgyörgy, 669–679.

TÁTRAY Zsuzsanna

1988 *Leányélet*, Crea Print, Budapest.

VEREBÉLYI Kincső

2000 A női önéletrajzok folklorisztikai vizsgálatának néhány tanulsága, in: Balázs Géza et al. (szerk.): *Folklorisztika 2000-ben. Tanulmányok Voigt Vilmos 60. születésnapjára*, ELTE BTK, Budapest, 134–163.

ZAKARIÁS Erzsébet

2000 *Asszonyélet*, Mentor Kiadó, Marosvásárhely.

ZSIGMOND Erzsébet

1995 *Sírató. Életem panaszos könyve*, Szerkesztette és az utószót írta Keszeg Vilmos, Kriza Könyvek 1. Kriza János Néprajzi Társaság, Kolozsvár.

Anna. Destinul de femeie, rolul de femeie și reprezentarea muzeografică

(Rezumat)

La 22 mai 2015 Muzeul Haáz Rezső din Odorheiu Secuiesc a organizat vernisajul expoziției denumite *Anna. Destin de femeie în secolul XX*, a cărei scop este nici mai mult nici mai puțin decât a prezenta cultura tradițională țărănească din Ținutul Secuiesc al secolului XX, universul material, respectiv funcționarea societății locale dintr-o perspectivă specifică, fără precedent în spațiul transilvănean, adică perspectiva vieții unei femei, apelând totodată la posibilitățile muzeologiei etnografice și a tehnologiei moderne, în așa fel încât vizitatorul să fie implicat în formarea acestei vieți feminine. Vizitatorul nu este doar un privitor pasiv al evenimentelor, ci atunci când optează pentru una sau cealaltă dintre săli, decide direcția pe care o ia povestirea în sine.

Anna. Woman's Destiny, Woman's Role and Museology Representation

(Abstract)

On May 22 2015 the Haáz Rezső Museum from Székelyudvarhely (Odorheiu Secuiesc) opened a new exhibition called *Anna. Women's Destiny in the 20th Century*, aiming none less than the presentation of 20th century traditional peasant culture of Székelyföld, its material culture and the functioning of local society from a specific perspective, without precedents in Transylvania, which is the perspective of a woman's life course, using the tools of ethnographic museology and the possibilities of modern technology in such a way, that the visitor is implied in the evolution of the life course. The visitor is not a passive observer of the events, but when he decides to enter one or the other exhibition hall, he also brings a decision in the evolution of the story.

